

ВПЛИВ ВИДАТКІВ НА ОСВІТУ НА РОЗВИТОК ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ КРАЇНИ: ДОСВІД УКРАЇНИ

Т.В. БОЦЯН
кандидат економічних наук, доцент
кафедри менеджменту та адміністрування
Е.П. ЛЕВЧУК
магістр
Житомирський державний університет ім. Івана Франка

Здійснено спробу визначити взаємозв'язок видатків на освіту та рівня розвитку людського потенціалу. Проаналізовано, чи правдива теза, за якою зменшення державних видатків на освіту пов'язано зі зниженням її якості. За результатами проведеного дослідження (використання методу найменших квадратів в програмі Gretl) на підставі даних за період з 2000 по 2013 рр. встановлено, що видатки на освіту не впливають на індекс людського потенціалу в Україні.

Ключові слова: освіта, видатки на освіту, індекс людського розвитку, людський потенціал, людський капітал

Соціально-економічний розвиток держави визначається основним ресурсом суспільства – людським потенціалом. Людський потенціал – це сукупні можливості окремої людини або населення країни, регіону, іншої спільноти до економічної, соціальної діяльності та до власного розвитку [6, с. 38]. Нові вимоги до знань і навичок на ринку праці призводять до розвитку людського потенціалу, що проявляється через необхідність наявності у працівника високого професіоналізму, здатності розвиватися, самовдосконалюватися, творчо підходити до виконання поставлених завдань, постійно вчитися.

Людський потенціал виступає основою концепції людського розвитку, яка була сформована наприкінці 80-х років ХХ століття і діє дотепер. Від рівня реалізації людського потенціалу залежать результати економічного зростання країни, проте вони неможливі без відповідних інвестиційних вкладень.

Поняття «інвестування у людський капітал» посприяло виникненню численних методів оцінки його обсягу, економічної ефективності тощо. Трагування витрат на освіту, охорону здоров'я та інші аналогічні цілі, як витрат інвестиційного типу, відкрило нові перспективи в дослідження обґрунтованості таких витрат. Виникла необхідність виміру не тільки обсягу вкладень, й акумульованого людського капіталу за рахунок цих вкладень.

Основна маса досліджень у цьому питанні припадає на сферу економіки освіти та підготовки кадрів. Традиційно розвиток освіти в Україні є пріоритетом держави, відповідно зменшення державних видатків на освіту пов'язують зі зниженням її якості. Низька якість освіти у свою чергу впливатиме на низький рівень розвитку людського потенціалу. Зниження рівня останнього призведе до зменшення економічного зростання, що унеможливить збільшення видатків і т.п. Питання полягає в тому, як розірвати це замкнене коло, адже очевидно, що в наступні роки в Україні збільшувати видатки на освіту економічно неможливо.

Необхідність розробки шляхів розвитку людського потенціалу України з урахуванням обмеженого фінансування витрат на освіту зумовлює актуальність дослідження взаємозв'язку видатків на освіту та розвитку людського потенціалу.

Постановка проблеми. Слід зазначити, що в рамках проведеного дослідження буде ототожнюватися поняття «людський потенціал» і «людський капітал», виходячи з того, що дослідження еволюції капіталу від давніх часів до першої половини ХХ ст. засвідчують, що існування чотирьох підходів до його трактування: суспільна категорія, що базується на суспільно-соціальних взаємовідносинах і господарських формах; ресурс, який створює вартість; відокремлення поняття «капітал» від власника і об'єднання його з підприємством; фактор виробництва, що є основою створення доходів [14, с. 5-6].

Така різноманітність підходів зумовлює відсутність єдиного трактування капіталу в економіці, фінансах та бухгалтерському обліку. Не претендуючи на об'єднання підходів, але віддаючи перевагу визначенню капіталу в бухгалтерському обліку, під ним будемо розуміти накопичені ресурси, які повністю контролюються власником капіталу, отримані в результаті минулих подій і, як очікується, принесуть вигоди в майбутньому без урахування зобов'язань. Таке бачення не суперечить IFRS [9, с.17] та принципам фінансового менеджменту [2, с. 19], але одночасно уособлює в капіталі потенціал розвитку.

Видатки на освіту по суті є інвестиціями в людський капітал. Саме тому ставлячи питання про проведення їх дослідження найпростішим видається використання економічного підходу.

Інвестування в людський капітал ґрунтується на тих же принципах раціональної економічної поведінки, що й в інших видах підприємницької діяльності. З економічної точки зору інвестиції обґрунтовані лише у тому випадку, коли вони характеризуються достатньо високим рівнем окупності. В протилежному випадку кошти доцільніше спрямовувати на здійснення інших, більш прибуткових інвестиційних проектів, або ж витратити на поточні цілі.

В Україні на підставі даних за 2011 рік було розраховано рівень рентабельності інвестицій в людину [11, с. 184-185] (дослідження проводилися на основі даних про рівень ВВП із розрахунку на одну особу працездатного віку, середньої заробітної плати та загальних соціальних виплат держави особі від народження і до кінця життя). За даними дослідження, він становить 306,8 %, тобто «інвестиції в людський капітал із розрахунку на одну особу втричі окупаються створеною нею валовою доданою вартістю». Що дає можливість зробити висновок, що створення і розвиток людського капіталу економічно та соціально вигідні. Проте ми вважаємо такий утилітаристичний підхід неетичним та соціально невиправданим. Більш детально ця тема розглядалася раніше [12, 13]. Щоб подолати дилему утилітаризму, у питання визначення ефективності інвестицій в людський капітал, показником розвитку людського капіталу має виступати індекс людського розвитку, оскільки цей показник визначає одночасно як вкладення в людський капітал, так і рівень його розвитку.

Індекс людського розвитку ПРООН (ІЛР) розраховується щорічно для 187 країн світу і визначається експертами ООН спільно з групою незалежних міжнародних дослідників, які використовують, поряд з аналітичними розробками, статистичні дані різних міжнародних організацій. Індекс публікується у спеціальній серії доповідей ООН про людський розвиток. Методологія розрахунку ІЛР ґрунтується на мінімальному наборі показників, за якими можна зібрати достовірні порівняльні дані в усіх країнах світу. Ці показники періодично переглядаються, з метою вдосконалення, проте ключові виміри людського розвитку залишаються незмінними з 1990 року. ІЛР вимірює досягнення країни з 3-х позицій: 1) ВВП на одну особу в доларах США за паритетами купівельної спроможності; 2) середня очікувана тривалість життя; 3) рівень освіченості дорослого населення, та коефіцієнт тих, хто отримує освіту у початкових, середніх та вищих навчальних закладах. Ці виміри стандартизуються у вигляді числових значень від 0 до 1, середнє геометричне яких являє собою інтегральний показник ІЛР також зі значеннями від 0 до 1 [4, с. 150].

$$ІЛП = \frac{I_{life} + I_{educ} + I_{inc}}{3}$$

де I_{life} – індекс тривалості життя;
 I_{educ} – індекс рівня освіченості;
 I_{inc} – індекс ВВП на душу населення.

Отже, ІЛР у рамках дослідження розглядатиметься як показник розвитку людського капіталу. Крім того, відійдемо від традиційного підходу до вивчення рівня рентабельності інвестицій в людський капітал, оскільки на заданий показник впливає ряд інших демографічних і економічних факторів (інтенсивність трудової еміграції працездатного населення, темпи відтворення населення, погіршення показників здоров'я людей усіх вікових категорій, старіння населення). Увага буде зосереджена лише на вивченні взаємозв'язку видатків на освіту та розвитку людського потенціалу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасна наука виявляє помітну зацікавленість до тенденцій, що формуються відносно інвестицій у людський капітал. Без постійного й вагомого інвестування неможливо стверджувати про економічний розвиток та більш високий рівень розвитку суспільства в цілому. Необхідність видатків на освіту для розвитку людського потенціалу підтверджується і відповідними дослідженнями. Вперше термін «інвестиції в людину» запропонував у 1961 р. Т. Шульц. Проте першим, хто підняв питання економічної ефективності освіти, як фактора впливу на людський капітал, був Г. Беккер. Він розробив модель теорії людського капіталу, та розрахувавши економічну ефективність освіти, виділив відмінність між спеціальними і загальними інвестиціями у людину. Це дозволило йому розробити індекс людського потенціалу [1, с. 8-9]. Серед вітчизняних авторів дослідження людського капіталу та трудового потенціалу слід відзначити роботи Д.Богині, яка вважає, що формування людського капіталу – «...процес створення продуктивних здібностей людини за допомогою інвестицій у конкретні процеси її життєдіяльності. При цьому інвестування здійснюється двояко: як вкладення фінансових коштів і ресурсів, і як витрати часу та сили» [3, с. 42].

Разом із тим, вітчизняні дослідники під людським капіталом розуміють людський потенціал, ресурсний потенціал, інтелектуальний потенціал, а також трудовий потенціал. О. Грішнова характеризує трудовий потенціал як «інтегральну динамічну систему, яка включає демографічну, економічну і соціальну підсистеми, об'єднані спільністю трудової діяльності», а також як «ресурси праці, які визначають сукупність можливостей населення до активної трудової, підприємницької, інноваційної діяльності в комплексі з умовами та якістю їх використання у сфері праці» [6, с. 7-10]. О. Стефанишин запропонувала компонентну структуру людського потенціалу, серед яких вона виділяє такі компоненти: демографічні, духовно-інформаційні, екологічні, економічні, мотиваційні і освітні, а також компонента здоров'я [10, с. 12]. І. Мосійчук досліджувала ресурсний потенціал соціальної сфери України та економічний механізм його відтворення [8, с. 1].

Незважаючи на глибоке опрацювання, наявна наукова проблема залишається актуальною, оскільки ніхто з перерахованих вчених не визначав, як саме видатки на освіту впливають на індекс людського потенціалу в Україні.

На початку дослідження буде розглянуто основні проблеми фінансування соціальної сфери та проведено аналіз видатків на освіту в Україні. Далі, користуючись показниками ІЛП в Україні, буде визначено його зв'язок із зазначеними видатками та напрями розвитку людського потенціалу. Дослідження проводилося з використанням програми Gretl.

Мета дослідження – визначити взаємозв'язок видатків на освіту та рівня розвитку людського потенціалу, що визначається ІЛП. Якщо такий зв'язок є тісним і прямим, то без додаткового залучення державних коштів в освіту Україні годі сподіватися на подальший економічний розвиток, якщо ж зв'язок не тісний, то економічний розвиток не буде напряму залежати від видатків бюджету в освіту і інвестиції в освіту в такому випадку можуть

здійснюватися за рахунок недержавних джерел фінансування. Тобто, **гіпотеза є наступною:** “Державні видатки на освіту суттєво впливають на людський потенціал країни”.

Розуміючи, що кількісні показники державних видатків на освіту не вказують на доцільність їх використання, вважаємо, що обмеженість проведеного дослідження полягає саме у відсутності якісної складової використання видатків. Згадана проблема є актуальною для більшості загальнометодологічних концепцій, що використовується для оцінки суспільного прогресу у різних країнах. Саме тому концепції передбачають два типи оцінки суспільного прогресу: кількісний рівень та якість показника. Далі увагу буде зосереджено лише на кількісному рівні.

Виклад основного матеріалу.

1. Поняття та показники, що визначають рівень освіти в Україні

Освіта є ключовим елементом забезпечення сталого розвитку людського потенціалу. Охоплення дітей дошкільною та загальною середньою освітою дає змогу комплексно охарактеризувати їх можливості здобути повну середню освіту у закладах освіти різних рівнів, а також пройти соціальну адаптацію.

Система освіти складається із закладів освіти, наукових, науково-методичних установ, науково-виробничих підприємств, державних і місцевих органів управління освітою та самоврядування в галузі освіти. Видатки на освіту відносяться до поточних видатків бюджету. Законодавство України визначає необхідний обсяг бюджетних асигнувань на сферу освіти у розмірі не менше 10% від ВВП [7]. Проте жодного разу, з моменту набуття незалежності, Україні не вдалося вийти на такий рівень фінансування освіти.

Основними показниками розвитку освіти, які стимулюють людський розвиток і визначаються в Україні є [5]:

1) охоплення дошкільними навчальними закладами дітей віком 3-5 років (характеризує рівень соціалізації дошкільнят, що сприяє їх фізичному та психічному розвитку, надає досвід спілкування, забезпечує вироблення умінь, навичок, необхідних для подальшого навчання);

2) охоплення загальною середньою освітою дітей шкільного (6-18 років) віку (показує рівень виконання державою гарантії на отримання дітьми повної середньої освіти, характеризує загальний розвиток дітей, їх здатність до професійного самовизначення та подальшого розвитку);

3) частка осіб із освітою не нижче рівня "базова вища" серед населення 25 років і старше (характеризує рівень професійно-кваліфікаційної підготовки населення);

4) середня тривалість навчання осіб віком 25 років і старше (найбільш узагальнена характеристика освітньої складової людського розвитку);

5) середній бал за результатами зовнішнього незалежного оцінювання (характеризує загальний рівень якості шкільної освіти; розраховується як середній бал по всіх предметах та всіх учасниках тестування).

Для оцінки освіти Україні за вищеназваними показниками використовують індикатори, що розглядаються в таких аспектах: система освіти, освіта населення і оцінка системи освіти та самоосвіти, які представлено в табл. 1.

Таблиця 1

Система індикаторів освіти України

Аспект розгляду	Індикатор
Система освіти	Бюджетні видатки на освіту, % до ВВП
	Співвідношення загальних (сумарних) видатків бюджетів усіх рівнів на освіту з визначеними за соціальними стандартами, %
	Забезпеченість учнів денних загальноосвітніх навчальних закладів обчислювальною технікою, одиниць на 10 тис. учнів

	Забезпеченість студентів денної форми навчання вищих навчальних закладів обчислювальною технікою, одиниць на 10 тис. студентів
	Частка денних загальноосвітніх навчальних закладів, що мають доступ до Інтернету, %
Освіта населення	Чистий показник охоплення дошкільними навчальними закладами дітей віком 3–5 років, %
	Охоплення загальною середньою освітою дітей шкільного віку, %
	Частка осіб із вищою освітою серед населення віком 25 років і старше
	Середня тривалість навчання осіб віком 25 років і старше, років
	Частка витрат на освіту у загальному бюджеті домогосподарств, %
Оцінка системи освіти	Частка населення, яке скоріше або повністю задоволено своєю освітою
	Частка населення, якому не вистачає можливості дати дітям повноцінну (бажану) освіту, %
	Оцінка нинішнього стану системи освіти

Джерело: розроблено автором за даними [5, с. 28].

Аналіз показників дозволяє стверджувати, що система оцінка освіти в Україні ґрунтується на кількісних показниках, тоді як якісні показники освіти здебільшого мають другорядне значення. Основою забезпечення відповідного рівня освіти в Україні є бюджетні видатки на освіту, динаміку яких буде простежено за період з 2000 по 2013 рр.

2. Динаміка рівня видатків на освіту в Україні

У структурі видатків на соціально-культурні заходи провідне місце посідають видатки на освіту. Важливо зазначити, що практично кожна п'ята гривня з бюджету держави виділяється на задану сферу. У 2011 році видатки на освіту склали 86253,6 млн грн, а у 2013 році – 105538,7 млн грн, що на 19285,1 млн грн більше. Частка витрат на освіту у структурі ВВП становила у 2000 р. – 4,2 %, у 2010 р. – 7,4, у 2013 р. – 7,3% (державні та приватні витрати разом з урахуванням офіційних та неофіційних прямих платежів населення).

Основні показники видатків на освіту представлено в таблиці 2.

Таблиця 2

Динаміка рівня видатків на освіту в Україні за період 2000-2013 рр.

№ з/п	Рік	Загальні видатки бюджету, тис. грн	Видатки на освіту		
			тис. грн	%, у видатках	%, до ВВП
1	2000	48148,6	7085,5	14,7	4,2
2	2001	55528	9557,1	17,2	4,7
3	2002	60318,9	12269	20,3	5,4
4	2003	75792,5	14977,7	19,8	5,6
5	2004	102538,4	18333,2	17,9	5,3
6	2005	141989,5	26801,8	18,9	6,1
7	2006	175512,2	33785,0	19,2	6,2
8	2007	227638,3	44333,6	19,5	6,2
9	2008	312017,5	60959,4	19,5	6,4
10	2009	307399,4	66773,6	21,7	7,3
11	2010	377842,8	79826,0	21,1	7,4
12	2011	416853,6	86253,6	20,7	6,6
13	2012	335752,9	72680,4	21,6	7,0
14	2013	359044,5	75951,8	21,2	7,3

Джерело: розроблено автором за даними Державної служби статистики України.

Проаналізувавши фінансування освіти в Україні за період 2000-2013 рр., можна вказати на тенденцію зростання видатків на освіту. Щодо частки видатків на освіту у % до ВВП, її значення за 2000-2013 роки змінювалося теж у бік збільшення – від 4,2% до 7,3%, найвищий

показник зафіксовано у 2010 році – 7,4%. Частка видатків на освіту до загальних видатків за досліджуваний період коливалася від 14,7% у 2000 році до 21,2 % у 2013 році. Найвищим показник був в 2009 році – 21,7%. Це свідчить про виконання державою своїх зобов'язань у сфері фінансування освіти.

Динаміка індексу розвитку людського потенціалу в Україні

Як зазначалося вище ІЛП, як підсумкова міра для оцінювання довготривалого прогресу людського розвитку публікується в спеціальному звіті ООН. На підставі цих звітів нами підсумовано динаміку ІЛП в Україні за період з 2000 по 2013 рік (табл. 3).

Таблиця 3

Динаміка ІЛП в Україні за період з 2000 по 2013 рр.

Рік	ВВП на душу населення за ПКС (дол.) 2011 р.	Значення ІЛП	Відхилення (+/-)		Відхилення (%)	
			до попереднього року	до 2000 р.	до попереднього року	до 2000 р.
2000	4,672	0.668	-	-	-	-
2005	7,210	0.713	0,045	0,045	106,7	106,7
2010	7,752	0.726	0,013	0,058	101,8	108,7
2011	8,102	0.730	0,004	0,062	100,5	109,3
2012	8,196	0.733	0,003	0,065	100,4	109,7
2013	8,215	0.734	0,01	0,066	100,1	109,9

Джерело: розроблено автором за даними доповідей про людський розвиток ПРООН.

Із таблиці зрозуміло, що ланцюгові абсолютні відхилення мають зростаючий характер протягом 2000 — 2013 рр. від 0,045 до 0,01. Порівнюючи з 2000 роком, базисні абсолютні відхилення мали зростаючий характер, від 0,045 до 0,066. Найбільшим значенням є показник 2013 року. Відносне ланцюгове відхилення ІЛП мало спадаючий характер, від 6,7% до 0,1 %. Загалом спостерігався приріст показника, проте темпи приросту були досить незначні в 2013 р., наприклад, лише 0,1%. Найкращий темп зростання показника відносно попереднього року відзначено в 2010р. – на 0.013 пункти, або відповідно на 1,8%. Далі показники, хоча й незначно, але зменшувалися.

4. Взаємозв'язок видатків на освіту на індекс розвитку людського потенціалу

Аналіз взаємозв'язку вищезазначених показників передбачає роботу з рядами динаміки. В наведеному випадку ряд динаміки представлений періодом з 2000 по 2013 р. Дані по видатках на освіту за цей період (див.табл. 2) відомі, проте ряд показників ІЛП – відсутні. Для глибокого аналізу показників було проведено інтерполяцію ряду ІЛП, виходячи з того, що зміни, які відбувалися в досліджуваний період, виражають закономірність розвитку і є відносно стійкими (див. табл. 3). Ніяких кризових явищ, пов'язаних із досліджуваним періодом, у розвитку людського потенціалу не відбувалося, а криза 2008-2009 років була економічною за своєю природою. Тобто застосування інтерполяції до ІЛП є виправданим, оскільки: 1) розвиток досліджуваного явища в цілому описується плавною кривою; 2) загальна тенденція розвитку явища не зазнала змін.

Інтерполяцію і екстраполяцію ряду динаміки можна проводити різними способами. Найпростішим способом є використання середніх характеристик досліджуваного ряду динаміки: середнього абсолютного приросту (при стабільних ланцюгових абсолютних приростах) і середнього коефіцієнта зростання (при стабільних темпах зростання). Однак визначення відсутніх рівнів ряду динаміки потребує аналітичного вирівнювання методом найменших квадратів (МНК), який забезпечує більш точні результати.

Інтерполяція ІЛП проводилася на базі програми Gretl в 2 етапи: 1) до 2006 року, 2) до 2000 р. Отримавши показники видатків на освіту і ІЛП ми, з метою визначення специфікації моделі досліджуваних показників, їх було відображено графічно для моделювання тренду (рис.).

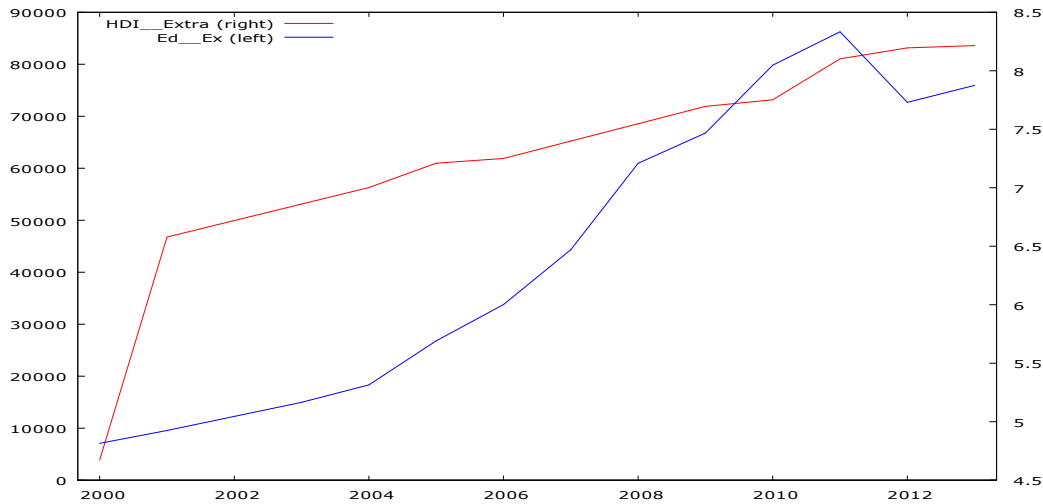

Рис. Динаміка ІЛП (зверху) та видатків на освіту (знизу) з 2000 по 2013 р.

Джерело: *розроблено автором.*

Моделювання тренду дозволяє стверджувати, що трендовою моделлю для видатків на освіту є поліном другого порядку, який описується рівнянням.

$$y_t = a_0 + a_1t + a_2t^2 \quad (1)$$

Для відображення тренду ІЛП доцільніше використати рівняння прямої:

$$y_t = a_0 + a_1t \quad (2)$$

Вибравши функцію тренду проведемо її оцінку за допомогою МНК. Суть цього методу полягає в знаходженні таких параметрів, при яких сума квадратів відхилень розрахункових значень ендогенного показника y від фактичних була б мінімальною: $\sum (y_i - \hat{y}_i) \rightarrow \min$.

Модель ряду динаміки сформована МНК на основі даних про ІЛП за 2000-2013 рр. матиме вигляд: $y_t = 5,79 + 0,19t$. У цій моделі всі параметри значимі за t-критерієм при рівні значимості 1%. Модель у цілому також адекватна за F-критерієм Фішера за рівня значимості 1%. Таким чином дана модель може бути використана для подальшого прогнозування рівня розвитку ІЛП.

Для визначення рівня впливу витрат на освіту на ІЛП було побудовано модель впливу з використанням методу МНК, що має наступний вигляд:

$$y = 6,14 + 2,51e^{-05x} \quad (3)$$

Параметри цієї моделі є значимими за t-критерієм Стьюдента, а також модель є загалом адекватною за F-критерієм Фішера (P-value(F) 0,000428)

Тобто, можна використовувати зазначену модель для аналізу та подальших розрахунків. Однак, оскільки коефіцієнт екзогенної змінної є значно меншим від нуля, це свідчить, що видатки на освіту не впливають на рівень ІЛП. Таким чином гіпотеза про суттєвий вплив державних видатків на освіту на ІЛП спростована. Тобто між досліджуваними показниками немає зв'язку, а отже в Україні видатки на освіту не впливають на рівень розвитку людського потенціалу. Це підтверджує тезу І.В. Мосійчук [8, с. 11], за якою незважаючи на збільшення бюджетних видатків, ефективність використання цих коштів залишається вкрай низькою, а основні статті видатків бюджету спрямовані не на підвищення якості освіти, а на виплати заробітної плати та комунальні платежі (понад 70% фінансування).

Висновки. Людський потенціал є основою концепції людського розвитку. Для його розвитку необхідне відповідне інвестування. Трагування витрат на освіту, як витрат інвестиційного характеру, відкрило нові перспективи в дослідження обґрунтованості таких витрат. Здійснено спробу з'ясувати, чи правдивою є теза, за якою зменшення державних видатків на освіту пов'язане зі зниженням її якості через вивчення взаємозв'язку видатків на освіту та розвитку людського потенціалу.

За одержаними результатами з'ясовано, що сума державних видатків на освіту не впливає на індекс людського потенціалу, а отже, незважаючи на збільшення бюджетних видатків, вони не впливають на розвиток людського потенціалу в Україні. Це непрямо свідчить про неналежну ефективність використання коштів на освіту. Основні статті

видатків бюджету спрямовані не на підвищення якості освіти, а на виплати заробітної плати та комунальні платежі. Звідси можна стверджувати, що перехід на самофінансування в освіті не вплине на розвиток людського потенціалу, проте, за умови раціонального використання грошових коштів, покращить якість освітніх послуг.

Список літератури

1. Беккер Г. Человеческое поведение: экономический подход. Избранные труды по экономической теории : пер. с англ. Е. Батраковой, Р. Капелюшников, О. Шибалкина и др. / Г. С. Беккер ; сост. научн. ред., послесл. Р.И. Капелюшиков, предисл. Н.И. Левина. – М. : ГУ-ВШЭ, 2003. – 672 с.
2. Бланк А.И. Управление использованием капитала / Бланк А.И. – К. : Эльга, 2002. – 656 с.
3. Богиня Д.П. Ментальний чинник усфері праці: проблеми теорії та практики /Д.П. Богиня, М.В. Семикіна. – [передмова І.Ф. Курас]. – К. : Шторм, 2003. – 382 с.
4. Богиня Д.П. Основи економіки праці: Навч. посібник / Д.П. Богиня, О.А. Грішнова. – К. : Знання-Прес, 2000.-313 с.
5. Вимірювання якості життя в Україні. Аналітична доповідь / [Лібанова Е.М., Гладун О.М., Лісогор Л.С. та ін.]. – К. : [б.в.] 2013. – С. 50.
6. Грішнова О. А. Людський розвиток: Навч. посіб./ Грішнова О.А. – К. : КНЕУ, 2006. – 308с.
7. Про освіту: Закон України від 23.05.1991 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1060-12>.
8. Мосійчук І.В. Ресурсний потенціал соціальної сфери України та економічний механізм його відтворення: автореф. дис.на здобуття наук.ступеня канд.економ.наук:08.00.03/ НАН України; Рада по вивченню продуктивних сил України / І.В. Мосійчук — К., 2015. — 23 с.
9. МСФО: точка зрення КПКМГ. Практическое руководство по международным стандартам финансовой отчетности, подготовка КПКМГ 2011/2012: пер с англ. – 8-е изд. – М. : Альпина Паблишер, 2012. – Ч.1. – С. 1248.
10. Стефанишин О. В. Людський потенціал економіки України: Монографія / Стефанишин О.В. – Львів : ВЦ ЛНУ ім. І. Франка, 2006. – 315 с.
11. Якуба К.І. Особливості інвестицій у людський капітал: методологічний аспект / К.І. Якуба // Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку. – 2013. – №5. – С. 180-185.
12. Botsian, T.; Diachek, S. “Cost-benefit” analysis: defining the expediency of it application in CSR. Technology audit and production reserves, [S.l.], v. 1, n. 6(21), p. 33-37 // [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://journals.uran.ua/tarp/article/view/38504>
13. Botsian, T. Utylitarystyczne podejście do oceny moralności społecznej odpowiedzialności biznesu// [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: [http://eprints.zu.edu.ua/14495/1/Ternopil_Botsian2%20\(1\).pdf](http://eprints.zu.edu.ua/14495/1/Ternopil_Botsian2%20(1).pdf)
14. Skrzypek S.T. [1939], Pojecie kapitalu w literaturze, Archiwum Towarzystwa Naukowego we Lwowie, Dział II – Tom XXVI – Zeszyt I, Towarzystwo Naukowe z zasilkiem Ministerstwa Wyznan Religijnych i Oswiecenia Publicznego, Drukarnia „Ekonomia”, Lwow.

Влияние расходов на образование на развитие человеческого потенциала страны: опыт Украины

Т.В. БОЦЯН

кандидат экономических наук, доцент кафедры менеджмента и администрирования

Э.П. ЛЕВЧУК

магистр, Житомирский государственный университет им. Ивана Франко

Предпринята попытка определить взаимосвязь расходов на образование и уровня развития человеческого потенциала. Проанализировано, правдив ли тезис, согласно которому уменьшение государственных расходов на образование связано со снижением ее качества. По результатам проведенного исследования (использование метода наименьших квадратов в программе Gretl) на основании данных за период с 2000 по 2013 установлено, что расходы на образование не влияют на индекс человеческого потенциала в Украине.

Impact of spending on education development of human potential country: Ukraine experience

T. BOTSYAN

Ph.D., associate professor

Department of Management and Administration

E. LEVCHUK

MA, Zhytomyr State University. Ivan Franko

An attempt was made to determine the relationship of education expenditures and the level of human development. Analyzed whether true thesis, for which reductions in government spending on education is associated with a decrease in quality. The results of the study (using the least squares method program Gretl) based on data for the period from 2000 to 2013 found that spending on education does not affect the index of human development in Ukraine.